

Ľudmila Petruševská

V dome niekto je

Svoj kruh (IK)

Dáma so psami (VK)

Mystika (IK)

Sirota (VK)

Kto bude zodpovedný (IK)

Hymnus na rodinu (IK)

Noví Robinsoni (VK)

Krajina (VK)

Nikdy (VK)

Úpal (IK)

Bezodná hĺbka (IK)

Múzeum človeka (IK)

V dome niekto je (IK)

Dievča Nos (IK)

Zázrak (IK)

Mesiace (VK)

Čierny kabát (IK)

Zachránený (IK)

Zostavili Valerij Kupka a Ivana Kupková

Preklad: VK – Valerij Kupka

IK – Ivana Kupková

Dáma so psami

Ona už zomrela, aj on už zomrel, skončil sa ich nechutný ľúbostný román a zaujímavé je, že sa skončil už dávno pred ich smrťou. Dávno, rozišli sa asi tak pred desiatimi rokmi, on kdesi býval a ona prišla a nast'ahovala sa do Domu umelcov ako trň v oku, sama a so psom. Pretože sa tu na ňu ešte pamätali zo starých čias, na jej výstrednosti a škandály, na ich bezuzdné flámy, na to, že je to manželka významného umelca – ale bývalá. Spomínali si však aj na to, že je to ešte aj dcéra

významného funkcionára z predchádzajúcej doby: nič sa nedalo robiť, museli jej prideliť apartmán, a ona sa v ňom ubytovala aj so psom a žila ticho, hlasno sa rozprávala len so psom. „Ty si sa zbláznil,“ hovorila psovi na balkóne (susedné balkóny počuli jej neobyčajne silný hlas, sú takí činitelia s neprirodzene silnými hlasmi, niečo ako vodcovia, vojvodcovia a rečníci, ale zvyčajne jednoducho výtržníci).

Kedysi odtiaľ susedné balkóny počuli hlasné bozky na privítanie, klopanie opätkov, (tiež) silné hlasy hostí, posúvanie stoličiek a štrnganie pohárov, ale najviac všetkých rozčuľovali zvučné, čisté, doďaleka sa rozliehajúce, prirodzene herecky posadené hlasy, ktorými sa strašne hádali. Po izbe vraj lietali žehličky, ale všetko zostalo celé, ruky aj hlavy. V jednej krásnej chvíli sa rozšírila správa, že sa rozišli, to on sa na všetko vykašľal a odišiel k akejsi babe. A tu máte zjavenie dámy so psom, presnejšie so psami, pretože neraz ju videli, ako nesie akéhosi škaredého, špinavého, cudzieho a zmäteného psa, ktorý sa zjavne necítil vo svojej koži, táto dáma ho mala preveseného cez plece ako nejakú vypĺznutú a moľami rozožratú líšku. Dáma vyčítala svojmu pudlovi, že nemá právo naháňať tohto nešťastníka, túto zdochlinu, keď ju chce niekto nakrmiť. Všetci majú právo na život, kričala (jej sa zdalo, že hovorí potichu) táto Brigitte Bardotová, netreba nikoho naháňať! Nenaháňaj a nebudeš naháňaný!

Išla takto a živí ľudia sa jej doslova vyhýbali, tak nápadne sama pripomínala vypĺznuté, ošklbané zviera, akési uštvané a, bez ohľadu na všetko, na všetky tie obedy v jedálni, hladné. Niesla si na pleci zmätenú dotrhanú handru v podobe psa neidentifikovateľnej rasy s nohami špinavými až po lakeť a vedľa nej bežal dobre živý a tiež hrozne znepokojený pudel, a všetci okolo odvracali zrak, len deti si šli oči vyočiť. Treba povedať, že ona deti nenávidela, so svojím pomerne dospelým dieťaťom žila v neustálych sporoch a ľudia počuli, ako často opakuje, že zvieratá sú jediné bytosti na svete, ktoré jej nikdy nenadávali.

Od rozvodu sa jej výzor výrazne zmenil, kedysi bujné poprsie jej ovislo, ruky ochabli ako zemiaková vňať, vlasy, ktoré kedysi nosila pyšne a s vystretým chrbtom, teraz schovávala pod rôzne čelenky, a jediné, čo zostalo nezmenené – to bola jej záľuba v rôznych čačkách, ktoré sa na nej hojdali a cinkali skutočne všade – na ušiach, okolo krku, na kostnatých zápästiach. Psy jej nenadávali, bižutéria ju milovala, a to bolo všetko, čo jej zostalo.

Len raz sa neovládla, čo sa jej nikdy nestávalo, a ukázala svoju novú tvár farizejky a starej panny: keď sa na balkóne o poschodie vyššie zišli hostia, začali klopať opätky, rozprávať silné, zvučné hlasy, zarinčal riad, ozvalo sa nalievanie, žblnkanie – ona v duchu plná hnevu vyčkala do polnoci a potom zvučne, rozvážne a s pauzami vyslovila zo svojho balkóna jednu vetu, ktorú nikto dobre nezachytil a ktorú jedni tlmočili ako „nedáte spať môjmu psovi“ a druhí ako „aj pes musí odpočívať“. Slovom, niečo hlúpe a vo svojej farizejskej podstate nezmyselné, ale jasné čo do úmyslu: prišiel čas osláv pre novú generáciu, s ktorou ona už nemala nič spoločné, ako vlastne ani s ničím ostatným. Všetci už vedeli, že nemá peniaze na existenciu, manžel jej nechal byť, a to je všetko, pracovať už nemohla, rovnako ako sa nemohla vrátiť do svojho úradu po psychiatrii, kam sa dostala, keď ju vytiahli zo slučky. V tom úrade ju aj tak doslova trpeli pre jej pestré oblečenie, bižutériu, šialený mejkap, pre neustále meškanie do práce a absencie, pre jej prehnané sľuby vybaviť tú či onú záležitosť pomocou vplyvných známych, a tiež pre čudnú historku o zmiznutí cudzích peňazí v jej kancelárii. Našu dámu nikto neprichytil na mieste činu, ale začali sa šíriť reči, ľudia sa jej vážne začali báť, hoci z obavy, že celkom zabijú toto ťažko ranené zviera, nedávali nič najavo. Ďalej to bolo ešte horšie, neskoro v noci zavolala dvom či trom ženám, ktoré majú rodinu a veľa práce, že sa práve ide obesiť a že dvere nie sú zamknuté, nech prídu a zvesia ju dolu. Všetky do jednej ju začali odhovárať, ale keď ona volala tretej, prvé dve si zatelefonovali a privolali sanitku z psychiatrie, ktorá prišla, rozrazili dvere a naša dáma od strachu skočila zo stoličky so slučkou pripravenou na krku a so slúchadlom v ruke – skočila práve od prekvapenia, keď uvidela biele plášte. Inak by možno ani neskočila, mysleli si jej kolegovia. Ale záchranár ešte stihol samovrahyňu šikovne zachytiť, krčné stavce na jej krehkom labuťom krku sa nezlomili, ani nenaložila do gatí, ani si nezahryzla do jazyka – nič hnusné z toho všetkého sa jej nestalo.

Nikto však nevie ako nakoniec zomrela, na akej posteli vyhasol jej život, asi na rakovinu a v bolestiach. Nejakto sa to všetko muselo skončiť, ten nezmyselný život, spotvorený nevedno čím, ale na naše pomery príliš rušný a búrlivý. Avšak, ako sa hovorí, ani jeden pes po nej neštekol, všetci si len zľahka povzdychli, keď začuli tie neurčité chýry, a kam sa podel jej vlastný starý pes, jej pudel, posledný z rodu, a či ten pes zavýjal nad jej mŕtvou, či sedel nad jej hrobom – všetky tieto bájky z rozprávania o zvieratách netreba brať vážne, nikto v našich časoch nič také

nedovolí, jasné je len jedno: že ten pes to nemal ľahké po smrti svojej Dámy, svojej jedinej.

Mystika

Bola to absolútne spokojná žena s veľkými peniazmi, podľa toho, čo hovorili ľudia, a stále si niečo musela kupovať, a keď prišla po svoje dievčatko k súkromnej učiteľke angličtiny, buď si skúšala čižmy, alebo vyťahovala z tašky nejaké balíčky. Svoje dievčatko od piatich rokov neustále ťahala k súkromným učiteľom a podľa slov očitých svedkov sa nazbierali minimálne dvaja pedagógovia, už spomenutá Angličanka plus, nevedno prečo, učiteľka kreslenia kdesi v tramtárii, v Čeriomuškach, pričom to bolo v zime v najhoršej poľadovici, a na angličtinu vozila dievča na Dynamo, tiež nie nejakou extra blízko, ak vezmeme do úvahy, kde bývala so svojou nešťastnou rodinou. Človek z nich mal dojem, že žijú v maximálnom blahobyte, stavali si chatu namiesto tej, čo im zhorela (za ktorú dostali z poistky v podstate bagatel', vypočítavalo sa z ceny chaty ešte pred vojnou), a znútra ju obložili, či skôr Rita ju obložila svetlou preglejkou, a v izbách to podľa Ritiných slov vyzeralo ako v poštovom balíku. Možno mala v budúcnosti nejaké plány s tapetami, kto to dnes vie, pretože nešťastnica Rita už nikomu nič nepovie, a jej muž už až pričasto znehybnieva v póze sochy Slobody, akoby sa usiloval dotknúť stropu, a s utrápenou tvárou, a za toto dostal polovičnú invaliditu z dôvodu schizofrénie, pretože v nemocnici nič nevyzradil, ako partizán, nič a nikoho, ku komu to tam hore naťahoval ruku. Nešťastná Rita bola akože nešťastná len na základe faktov, lebo vylúpenie a požiar chaty pre niektorých ľudí ide riadne do peňazí a už samotná stavba novej chaty a nákup preglejky vychádza draho, nehovoriac už o soche Slobody v dome raz denne, ale je čudné, že Rita bola vždy veselá, na stavbe chaty si v horúčave pokojne chodila v plavkách a vysvetľovala svoj výzor tým, že v detstve veľa cvičila, chodila na rytmiku podľa Alexejevovej v detskej skupine v Dome vedcov. Susedia sa snažili nevšimáť si, ako úboho vyzerá tenkonohá a tučná Rita, ktorá sa vždy hrbila, aby sa vizuálne zbavila prebytočnej váhy. Susedia uhýbali pohľadom a rozprávali sa s ňou ako s človekom, pretože sa živo zaujímala o všetko, čo sa u koho na chate deje, čiže sa správala ako rovná urastenej a upravenej chatárskej mládeži, navyše aj vhodne oblečenej, hoci nie v mestskom, ale aj tak. Rita na sebe

nevidela nedostatky – ani na postave, ani na tvári, ani na povolání lacnej prekladateľky článkov pre referáty, cena: odpoly zadarmo. Ale peniaze odkiaľsi mala, to je záhada. Ešte aj stavbári u nej tvrdo zarezávali, nerozptyľovali sa, usilovní a seriózní tesári, akísi rozprávkovo drahí nepijúci stavbári, fuškári kapitalistického typu v Rusku, nikto takých nemal, všetci naokolo fňukali, že robotníci akejkoľvek ceny pijú a kradnú, ale u Rity bolo všetko okej. Oni stavali, ona chodila po susedoch v nohavičkách s holým pupkom a v podprsienke veľkosti šesť a bavila ľudí napríklad jednoducho vystavanými príbehmi o svojej neveste, manželke Ritinho brata, ktorého Rita vychovávala sama po matkinej smrti, keď bola ešte dievča a chlapec mal dvanásť rokov. Takto žili tieto dve siroty, kým sa brat neoženil s krásavicou z Chabarovska, mladou, štíhlou ako prútik, ale ešte aj utajenou lesbičkou, pretože dievčina hneď ako sa vydala, porozprávala svojmu manželovi, že na internáte ju veľmi milovala jedna študentka a tak ďalej, z čoho, podľa Ritinho opisu, jej manželovi vstávali vlasy dupkom a čo vyvolávalo jeho smiech a tiež – potom – smiech Rity a jej manžela v prestávkach medzi jeho naťahovaním pomocnej ruky dohora, keď mu nebolo do smiechu. Nič sa neudržalo v tejto úbohej rodine, medzi sestrou, bratom a jej mladým manželom a jeho mladou manželkou, všetko sa vždy prevalilo a bez okolkov preberalo, ešte aj drobné mrzutosti v podobe zvýšeného libida malej Lízy. Všetko sa rozoberalo a strácalo na hodnote, zbavené tajomstva. Rodina žila otvorene, ale odkiaľsi sa brali peniaze a v zime Rita ťahala malú Lízu na súkromné hodiny, trpezlivo, keď v špičke, tak v špičke, ako to pedagógom vyhovovalo, v tme, po snehu, v poľadovici, a Líza plakala a kričala na všetkých okoloidúcich, dievča s dedičnou chorobou, úbohá vzrušivá maličká, zrejme hlboko nešťastná, akoby práve jej padali na hlavu všetky trápenia rodičov a príbuzných, a oni žili, ale ona sa trápila a kvílila. Ďalej, všetky ďalšie roky, vysvetľovala v uličkách medzi chatami v spoločnosti detí zo susedstva, že čaká na mamu, mama príde, ale všetky deti zo susedstva vedeli, že Lízina matka nepríde, nikdy za ňou nepríde, a oponovali jej napriek zákazu dospelých, ale Líza po všetkých uliciach vytrvalo mlela o maminom príchode, kričala a plakala, keď ju naťahovali, „nie, moja mama príde.“

Lenže Rita už vtedy dávno ležala v hrobe, pripučená autom so snežným pluhom, ktoré ju v tme pritlačilo k múru domu, ale Rita sa práve akosi uhla. Uháňala po dievčatko k učiteľke kreslenia. Auto odišlo, a Rita sa ďalej úporne hnala k dcére, vyšla na poschodie, zazvonila a spadla, zato však stačila všetko povedať, stihla dôjsť za dcérou, pretože ju zrejme viedla myšlienka, že dieťa predsa zostane samo.

S týmto aj prežila posledných päť minút pri vedomí, uvidela svoje dieťa, posledný raz sa s ním z dlážky rozlúčila.

Teraz všetci bývajú s babkou zo strany sochy Slobody a ako keby babke nestačilo to trápenie, že vidí chorého synčeka a vnučku sirotu, ako keby to nestačilo – pred tromi rokmi stratila aj manžela, je z nej smutná vdova, a jej synčekovi preskakuje práve odvtedy, od otcovho pohrebu, vrátil sa domov k Rite s rukou natiahnutou dohora, nevydržal ten žiaľ.

V tomto svete však treba všetko vydržať a žiť, hovoria susedia na chate, ako to do poslednej chvíle robila Rita, lebo sväto verila vo svoj kúsok šťastia a svoju rytmiku podľa Alexejevovej. O to viac si Ritu naozaj všetci pamätajú, všetci naokolo, a doslova na ňu nedokážu zabudnúť. Povráva sa, že Ritina matka bola veľmi dobrý človek, to ona jej zanechala peniaze, a akýsi jej tieň leží krížom cez celý Ritin trpký osud, akýsi ochranný tieň, tieň veľkej lásky. Možno to ona, matka, zavolala Ritu, možno aby si oddýchlá, ale to všetko je, samozrejme, mystika.

Sirota

Niektorým ľuďom sa zamarí jeho mŕtva tvár na ulici alebo v metre. Neveriac vlastným očiam si obzerajú úplne cudzieho človeka, a keď si nakoniec všimnú nejaký rozdiel, uľahčene idú ďalej, pretože nikto nevidel Erika mŕtveho, niektorým známym volal celkom nedávno, komusi gratuloval, hovoril, že čosi od nich čítal a že sa smial aj plakal, vlastne neplakal, ale také dačo. No tento telefonát bol takmer odtiaľ, ak nie už odtiaľ, kde teraz leží, celkom pod zemou. V posledných dňoch čosi čítal a plakal, zrejme v nemocnici, a keď ho počas spomenutého telefonátu úplne vážne pozvali na návštevu, prekvapene stíchol, ako keby sa zadrhol, ako keby mu zabehlo, ale pozvanie preskočil a neodpovedal nič okrem zamysleného ďakujem. Nič neodpovedal, chvíľu mlčal a odišiel umierať. Vlastne bol od samého začiatku blokádnym leningradským dieťaťom, nest'ťažoval sa na svoje zdravie, žil si, žil a niekedy sa v práci na chodbe celý zaliaty potom skrúcal od bolesti. Preto jeho kolegovia pobehali, kam bolo treba, a vybavili mu nemocnicu, kde mu vyliečili žalúdočný vred. Ale inak sa na nič nest'ťažoval, stále behal s nejakými nápadmi, chcel sa stať spisovateľom, nič viac a nič menej, a zaznamenať svoj bohatý život siroty z detského domova. Ale nepodarilo sa mu to, jeho na utrpenie bohatý život siroty

zostal iba v podobe rozprávání v deravej pamäti jeho kolegov, najmä jeho cesta domov, na miesto, kde sa narodil a ktoré mal uvedené v občianskom preukaze. Mal také miesto, akúsi dedinu, kam raz v návale šialenstva odtiahol a odkiaľ poslal svojej žene čudný telegram: „Našiel som rodinu.“ Žena si tie slová vysvetlila po svojom, to jest, že Erik tam má inú rodinu, čiže novú ženu, a s touto správou sa obrátila, tiež vedela, kam zavolať, na Allu Georgijevnu, Erikovu šéfkú z práce, a trafila do čierneho, pretože Erik, ak aj chcel nejakú novú rodinu, tak iba Allu Georgijevnu, okuliarnatú krásku so žabó a večne vykasanými rukávmi. Erik sa potom vrátil a s vypúlenými očami oznámil, že sa volá Eduard a že má matku, tety a päť súrodencov, ak nerátame celú dedinu príbuzenstva. A ako tam šiel cez lesy a polia a ako stretol ženu, čo ho spoznala, svoju sesternicu, ktorá sa mu k tomu nepriznala, ale poslala ho rovno do rodného domu. A ako plakal. A že oni ho hľadali ako Eduarda, no a potom, keď dovŕšil osemnásť rok, ho začali hľadať v armáde a vo väzniciach, pretože triezvo usúdili, že kam by tak mohol ísť osemnásťročný chlapec sirota. A on, aha – tu ho máš, nakoniec vyštudoval vysokú a urobil kariéru, stal sa z neho redaktor a tak ďalej, ale ďaleko to nedotiahol. Vysvitlo, že ako nemluvňa ho dali k bohatému strýkovi riaditeľovi, ktorý mu zmenil meno a v plnej paráde si zomrel, a ďalej ho vychovávala nevlastná matka, ale zomrela od hladu počas blokády Leningradu, a náš Erik celkom presvedčený, že je sirota, sa ocitol v detskom domove. Erik o tom rozprával a modré oči sa mu leskli, celý taký biely, bielučký v bielej košeli, a svoje rozprávanie končil vždy takto: ale pozor, toto je moja téma. Vysvitlo, že po vojne ho priviezli do Leningradu na obzretie, priviezli celý vlak detí z detského domova a odstavili ho na vedľajšiu koľaj a tri dni vyhlasovali po celom meste v mestskom rozhlase, že dovezli deti, ktoré boli odvezené vtedy a vtedy, ale nikto si pre deti neprišiel. Všetci príbuzní im zrejme poumierali, a tak sa v noci neosvetlený vlak pohol a za plaču kolies odviezol všetky siroty naspäť do Vologdy. Ale to je Erikova téma. Tam, v tme nám ďalej rozpráva svoj neuveriteľný príbeh úspešnej siroty, a keby nie hlad v detstve, kto vie, čo všetko mohlo na tomto poli vyrásť. Ale údel, osud, neľútostný vplyv celej štátnej a svetovej mašinérie na slabé detské telo, teraz už rozprestreté v nevedno akej tme, obrátili všetko iným smerom. Sirota, sirota.

Kto bude zodpovedný

A kto bude zodpovedný za nevinné slzy Viery Petrovny, za jej nevinné, bezmocné starecké slzy na nemocničnej posteli pred tým, ako Viera Petrovna zomrela?

Kto pomstí krv Viery Petrovny – nie doslova krv, krv nebola preliata a zastala v žilách, ale, ako sa hovorí: kto pomstí krv a to, že ku koncu života sa z Viery Petrovny od rôznych preparátov stala pomätená žena, bez vlastnej viny začala prežívať akési nepochopiteľné a čudné muky a hovorila dievčatám, svojim kolegyniam: „Ukáž nohavičky, aké máš!“ Dievčatá sa vrteli okolo nej vo svojich sukničkách a svojimi hlavičkami nič nechápali, nič nechceli pochopiť, veď ženy si ukazujú všeličo – podprsenky, nohavičky, čo si ktorá kde kúpila a za koľko. Ale to vytrvalé, úzkostné „ukáž nohavičky“ na sklonku života, keď všetci vedeli, že V. P. zomiera a veľmi skoro zomrie v mukách, to im ďalej znelo v ušiach ešte dlho potom, ako V. P. zomrela – na zahnutom matraci v prievane na chodbe v akejsi všiváckej nemocnici pre chronicky chorých, pre beznádejné prípady, a navyše aj osamelých, ktorých sa nemá kto zastať, aby ich dali do lepšej nemocnice a nenechali ich takto zomierať v mokrom, keď je naokolo prievan a všade stonanie a smrad.

Aj to zostalo dievčatám v pamäti, lebo boli niekoľkokrát navštíviť V. P. v tej nemocnici ďaleko na periférii. Nesmeli kládli V. P. na posteľ potraviny a V. P. nadávala a plakala pri plnom vedomí, nadávala na celý tento život, na to, že so svojou chorobou nešla za lekármi a zanedbala ju. „Nezanedbajte to, dievčatá,“ s plačom hovorila V. P., akoby sa aj u dievčat už čosi spúšťalo a tiež mali prejsť celú tú cestu, ktorú prešla V. P. od postaršej, ale životaschopnej a hlučnej ženy po túto bradatú, fúzatú bytosť, vyhnanú zomierať na chodbu ležiac na črtvieakom svinstve.

Potom ony, tie dievčatá, ešte museli V. P. pochovať, ale tým sa to celé skončilo a nijaký pomník a návšteva hrobu na prvý deň Veľkej noci už neboli v pláne. Nuž ale okolo V. P. vznikli ďalšie hroby, nie tak veľmi zarastené trávou, a na tie v isté dni predsa len prichádzajú blízki s prípitkom a jedlom, predsa len tam lietajú vtáky a sadajú si na skromné útočisko V. P., predsa len tam rastú stromy, a dievčatá, tie bývalé dievčatá už vyrástli, dospelí a potichu starnú, a v duši si nesú ten pocit zo slov V. P. „ukáž nohavičky“, keď prehľadali svoj strach a veselo sa krútili okolo nej, aby sa nedajbože neprezradili a neurazili starenu, ktorej líca už poznali britvu, ale ktorá sa ničím neprevinila. Ničím sa neprevinila – ako ani my všetci, dodáme.